

Základní přístupové cesty k hlubšímu porozumění tajemství Boha Otce, Syna a Ducha svatého¹

Často se setkáváme s námitkou, že paradox Boží jednosti a trojosobovosti je nesrozumitelné tajemství, které navíc nemá žádný význam pro praxi křesťanského života. To je ovšem hrubý omyl, který se nyní pokusíme vyvrátit.

V povědomí všech skutečně křesťanských církví platí, že trojiční obraz Boha a víra v Ježíšovo božství a lidství jsou rozlišujícím prvkem křesťanské identity. Z uvedeného důvodu platí, že ta společnost, která nevyznává Trojici a víru v Ježíše Krista, která nekřtí ve jméno Otce, Syna a Ducha svatého, nemůže vstoupit do Světové rady církví. Katolická církev v *Katechismu katolické církve*, čl. 234 učí, že tajemství Boha Otce, Syna a Ducha svatého je nejvyšší pravda víry a pravidlo křesťanského života. Všechna ostatní tajemství víry mají být vnímána a chápána právě ve světle tohoto ústředního tajemství víry.

Někdo by mohl namítnout, že Starý zákon je striktně monoteistický, a proto by měl být starozákonní obraz Boha v rozporu s oním novozákonním. To je však jenom zdání, protože **již ve Starém zákoně struktura Božího sebedarování, zjevení a jednání vykazuje trojiční charakteristiky**, které si tehdejší lidé nebyli s to uvědomovat a které dešifrujeme na základě plnosti novozákonního zjevení. Z určitého hlediska se tudíž jedná o novočtení, reakturu Starého zákona ve světle onoho Nového. Nakolik to dává logiku, nechť posoudí každý sám.

Tím nejoriginálnějším prvkem obrazu Boha ve Starém zákoně je Boží transcendence – svoboda vůči světu, nezávislost Boha na světě. Bůh může být bez světa, svět bez Boha prostě nedává smysl. Ostatní národy v oné epoše měly bohy, kteří byli součástí světa, božstva výrazně mytologická a antropomorfní.

Ona svoboda Boha vůči světu je pro nás zcela zásadní, protože jsme stvořeni k obrazu Boha. Jaký obraz Boha či boha, takové je naše sebezpochopení, takové je naše následné sebeutváření. Dalo by se říci, že obraz Boha – boha je vlastně sakralizovaná antropologie a spiritualita. Jsme-li obrazem Boha, pak jedině svobodný Bůh může být základem našeho povolání ke svobodě a sebezpřekročení. Řekové neměli transcendentního boha, a proto neznali osobní svobodu, protože všechno bylo dáno osudem. Znali jenom politickou nezávislost obce, to ale ještě zdaleka není osobní svoboda. Naproti tomu biblický člověk věděl, že to hlavní, co ho určuje, jsou jeho svobodná rozhodnutí.

Tato transcendence, svoboda Boží se projevuje již v naprosto nepředvídatelném, svobodném, ničím neodůvodněném vyvolání pastýře Abraháma (srov. Gen 12). Oslovený je tak postaven před svobodné rozhodnutí vyvolání přijmout, nebo odmítnout. Svoboda vyvolání volá člověka

¹ Pro další studium: C. V. POSPÍŠIL, *Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie*, 3. vydání, Kostelní Vydří – Praha: Karmel. nakl. – Krystal, 2017, s. 21-46.

ke svobodě rozhodnutí. Každý, kdo jakýmkoli způsobem útočí na Boží svobodu, transcendenci, zároveň tím atakuje naši lidskou svobodu (panteismus, totalitní formy ateismu, materialismus, který je v zásadě rafinovanou formou panteismu). Nebyl snad státní panteistický materialismus komunistické diktatury hroblem osobní svobody? První a zásadní otázka, před kterou je stavěn člověk povolávaný k víře v Boha Abraháмова, tudíž zní: Chceš vykročit po cestě svobody?

Celé toto paradigmatické dění Abraháмова vyvolení a jeho svobodného „Ano“ zároveň vyjevuje Boží přítomnost ve světě. Pravá transcendence, svoboda implikuje imanenci Boha ve světě. Pokud by Bůh do světa nesměl, pak by ho svět omezoval, pak by se nejednalo o pravou svobodu Boha vůči světu.

Jestliže ale Bůh v dějinách spásy jedná jako důsledně meziosobově vztahový, jako Bůh Abrahámov, Jákobův, Izákův, pak to nevyhnutelně vydává svědectví o tom, že je věčně meziosobově vztahový. Nebyl-li by takový, pak by mu stvoření přidávalo důležitou kvalitu, kterou by sám v sobě neměl. To by ale znamenalo závislost Boha na světě, což by bylo v rozporu s jeho transcendencí, svobodou vůči světu.

Osoba jako nositelka svobody může být jedině ve vztahu k Ty a My, protože každý si uvědomujeme sebe samotného ve vztahu k Ty a My. Nevztahová, nevymezená osoba je nesmysl. Jednoosobový Bůh je logický protimluv. Bůh je buď osobový, pak ale nemůže být věčnou samotou, anebo neosobní. Neosobní pojetí božství ovšem vede k tomu, že člověk nevnímá svou individualitu a totožnost jako nejvyšší kvalitu. To se pak promítá do koncepce společnosti, v níž nejsou lidská práva něčím hodným respektování. Uvědomme si, že tam, kde neexistuje mnohasetletá židovsko-křesťanská náboženská tradice, mnozí nebudou s to vnímat problematiku lidských práv stejně ostře jako my.

Otcovo věčné Já jako nositel svobody nutně předpokládá věčné Ty. Podle křesťanů se toto věčné Otcovo Ty dokonale zjevilo v Muži z Nazareta, jehož vztah k nebeskému Otci fascinoval svou ryzostí a důsledností, která vyvrcholila ve věrnosti svěřenému poslání na kříži.

Každý, kdo prožívá svůj osobní vztah k jedinému, transcendentnímu Bohu, nevyhnutelně participuje na věčném synovství, byť si to není momentálně s to uvědomovat. Nejsou to tedy křesťané, kdo by měli vysvětlovat svoji koncepci Boha, ale naopak striktní monoteisté, protože musí vysvětlit, jak je možné, že tohoto transcendentního Boha vůbec poznávají a mohou se k němu modlit, protože to vše stojí a padá s meziosobní vztahovostí. Není tudíž vůbec na místě, aby se křesťané za trojiční obraz Boha styděli.

Uvedené meziosobně vztahové sebedarování Boha v dějinách spásy ovšem předpokládá věčné sebedarování v božství. **Jedině Bůh, který je věčně sám v sobě také Darem, může ze sebe činit Dar ve stvoření.** Bůh se zjevuje a daruje ve stvoření svobodně, nikoliv nutně. Aby Bůh mohl být Darem, musí být zároveň Dárce i Obdarovaným, tedy Trojicí. Jedině trojiční Bůh může vyjít ze sebe a darovat se světu v podobě jeho stvořeného bytí a darovat se člověku ve zjevení jako smysluplnost a cesta spásy. Není tudíž divu, že celé stvoření a zjevení vlastně

svědčí o Bohu Otci, Synu a Duchu svatém. To tvrdil již velký evangelický teolog K. Barth, který již ve třicátých letech minulého století dospěl k tomu, že jedině trojiční Bůh se může zjevit. Boží sebedarování v Písmu a ve vtělení je v režii osoby Daru, tedy Ducha svatého.

Na tomto základě je patrné, že již ve Starém Zákoně Bůh jednal jako Otec, Syn a Duch svatý, ale tehdejší lidé si to ještě nebyli s to uvědomovat. Abrahám vstupoval do vztahu k Hospodinu jako participant na věčném synovství v síle Ducha, ale pochopitelně mu to nemohlo být zřejmé. Křesťané vyjadřují tuto skutečnost tím, že po recitaci starozákonního žalmu přidávají doxologii: „Sláva Otci i Synu i Duchu svatému...“

Obraz trojičního Boha zásadně mění to nejzásadnější, protože hypotetický jednoosobový Bůh by musel milovat nade vše sám sebe, zatímco Otec miluje nade vše Syna, Syn Otce a Duch svatý je buď jejich vzájemnou láskou, anebo z této lásky vychází. Milovat sebe nebo toho druhého, to je obrovský rozdíl.

V sociální rovině jednoosobové pojetí Boha povede jednak k ospravedlňování totální vlády jednoho nade všemi, jednak k výrazně netolerantnímu etnocentrismu, který jinými kulturami a národy vysloveně pohrdá, někdy dokonce alteritu likviduje a ničí. Naproti tomu trojosobová koncepce Boha nic podobného teologicky neospravedlňuje. Trojiční Bůh je dialogický, pokud se vše domyslí do posledních důsledků, věřící v něho by alteritu neměli likvidovat. Ne náhodou platí, že stejně jako trojiční Bůh je jednota v rozličnosti a rozličnost v jednotě, tak také prvotní církev byla nadnárodní a hovořilo se v ní mnoha jazyky, jak je to patrné již v události Letnic. Někteří autoři (Moltmann) dokonce spatřují určitou podobnost mezi moderní demokracií a Trojicí. Není snad moderní demokracie systém, v němž jde o maximum možné svobody pro jednotlivce? Nevidíme tu tři pravomoci, tedy zákonodárnou, soudní a výkonnou, které mohou účinně působit jen ve vzájemných vztazích, přičemž jedna pravomoc nepohlčuje tu druhou? Nepřipomíná to náhodou strukturální tajemství Trojice? Není demokracie bytostně dialogický systém, v němž se názorová alterita nelikviduje, ale naopak toleruje?

Uvědomíme-li si právě naznačené souvislosti, pak by mělo být jasné, že tajemství Trojice má hlubokou logiku, protože je předpokladem stvoření,² zjevení a především naší osobní svobody a důstojnosti. Z praktického hlediska má toto korunní mystérium víry mnoho co do činění s naším každodenním životem a s naší kulturou. Ne náhodou se moderní demokracie rozvinuly pouze a výlučně tam, kde určitý národ žil již řadu staletí v rámci židovsko-křesťanské náboženské kultury.

² Vztah Boha ke světu a světa k Bohu dává smysl opět jedině tehdy, jedná-li se o stvořené analogáty otcovství a synovství, které jsou nám darovány v síle věčného Daru, Ducha svatého. Nikoli náhodou narážíme v Písmu na úzkou souvztažnost mezi slovem stvoření, slovem zjevení a konečně vtěleným Slovem (srov. Jan 1,1-18).